

6. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х. : ИНЖЭК, 2011. – 144 с.

7. Приватне життя і поліція: (Концептуальні підходи. Теорія та практика) / відп. ред. Ю. І. Римаренко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; НАН України та ін. – К. : КНТ, 2006. – 737 с. – (Людина. Суспільство. Поліція).

8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : [монографія] / за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2010. – 498 с.

9. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України А. І. Сухорукова ; Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки при РНБО України. – К. : ВД "Стилос", 2009. – 685 с.

10. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 11.

11. Фокс Р. А. Трансграничное экономическое сотрудничество как фактор модернизации периферийных территорий / Р. А. Фокс // Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., 8-9 лют. 2006 р. / [уклад. Г. О. Нестеренко ; за ред. В. П. Беха]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 364 с.

Надійшла до редколегії 29.12.2011 р.

УДК 35:311:36

О. М. КОВАЛЕНКО

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У КАТЕГОРІЯХ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Розглянуто сучасні підходи до формування критеріїв соціальних стандартів на засадах соціальної справедливості.

Ключові слова: соціальний аудит, соціальна відповідальність, корупція, тіньова економіка, тіньова заробітна плата, соціально-правовий контроль.

In the article modern approaches are examined to forming of criteria of social standards on principles of social justice.

Key words: social audit, social responsibility, corruption, shadow economy, shadow earnings, socially legal control.

Вирішення комплексу соціальних проблем було закладено в основу парадигми сталого розвитку і є основою для формування соціальної відповідальності бізнесу як об'єкта державного управління.

З іншого боку, соціальна відповідальність бізнесу не може існувати в соціальній системі, в якій держава не виконує своїх соціальних зобов'язань і в цьому сенсі

соціальна відповідальність держави по відношенню до бізнесу є необхідною умовою формування філософії соціально-відповідального бізнесу. Існує відмінність між ефективністю бізнесу, сутність якої в максимізації прибутків на одиницю вкладених ресурсів та ефективністю держави, яка розуміється як наближення до стандартів соціальної справедливості. Така відмінність викликає необхідність знаходження балансу інтересів держави і бізнесу у сфері соціального захисту і якості життя громадян.

Метою статті є формування критеріїв соціального захисту на основі балансу інтересів бізнес-структур та влади.

Проблеми соціального захисту і соціальної відповідальності бізнесу вивчають І. Калачова, В. Кирсанов, О. Олійник, Т. Семігіна. Проте в них, як правило, окремо розглядається соціальна політика, що впроваджується державою, і проблеми, і результати її реалізації. Тим часом ці два напрямки вимагають розгляду у спільній системі координат, у контексті досягнення соціальної справедливості.

Визначальним напрямком практичної реалізації соціальної відповідальності бізнесу є втілення принципів соціального захисту громадян і визначення засад соціальної політики держави.

Соціальний захист охоплює всі види втручання з боку державних чи приватних організацій, метою яких є полегшення тягаря соціальних ризиків або потреб для домогосподарств та фізичних осіб. “Втручання” має розумітись у найширшому сенсі, щоб охопити фінансування допомоги і пов’язаних з цим адміністративних затрат, а також фактичне надання допомоги.

Відповідно до конвенційного визначення соціального захисту (E55PKO5), сформовано такий перелік ризиків (потреб): захворювання та медичне обслуговування, інвалідність, похилий вік, утриманці, що втратили годувальників, сім’я і діти, безробіття, житло, соціальна ізоляція, що не віднесена до інших категорій.

Ризиками в соціально-трудових відносинах, такими, що найбільше потребують державного регулювання, є нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання, втрата роботи, тимчасова втрата працездатності.

На сучасному етапі традиційні механізми регулювання ризиків у соціально-трудових відносинах є малорезультативними. Посилюється потреба розвитку ринкових механізмів регулювання, особливо щодо тих ризиків, які не підлягають державному страхуванню. Найпоширеніші з них можуть бути врегульовані превентивними заходами, зокрема посиленням дієвості соціально-трудових угод з активізацією профспілкової активності та державного стимулюванням роботодавців до створення прийнятних умов праці [5].

Завдання більшості систем соціального захисту полягає в підтримці стабільності доходів громадян, наданні необхідних соціальних послуг. Соціальний захист – це правила перерозподілу суспільного багатства на користь людей, які тимчасово або постійно потребують особливої підтримки з боку суспільства. Як предмет соціального захисту необхідно розглядати соціальні ризики. За допомогою комплексу заходів, що входять до системи соціального захисту, держава управляє соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, сприяє зниженню або попередженню їх впливу на процес відтворення населення.

Забезпечення адекватної підтримки певних категорій громадян потребує постійних фінансових витрат та їх обґрунтованого розподілення.

Фінансування механізмів соціального захисту здійснюється за рахунок страхових внесків членів страхового об'єднання, які при настанні страхового випадку отримують страхові виплати. Соціальні податки переносяться на витрати виробництва і відшкодовуються через ціни на товари та послуги. Наприкінці минулого століття на оподатковування заробітної плати в розвинених країнах з ринкової економікою приходилося 28 % усіх податків, в країнах Європейського союзу – 32 %, у США – 24 % [6].

Одним із показників високого рівня соціального захисту населення може слугувати якість соціальної політики в галузі боротьби з бідністю в країнах Європейського Союзу. За даними Європейської комісії, без одержання соціальної допомоги 40 % населення цих країн вважалося б таким, що перебуває за межею бідності. У результаті надання соціальної допомоги ця частка дорівнює 15 % [1]. В основі побудови ефективних систем соціального захисту лежать певні принципи, які забезпечують реалізацію ідеї соціальної справедливості в державному управлінні. За таких умов характер національних моделей соціально-трудоових відносин визначається впливом цілої низки чинників і поряд з історичним особливостями розвитку країн, визначальною є стратегія розвитку національного капіталу та його політика по відношенню до найманих працівників.

Принцип соціального страхування відіграє значну роль у країнах з переважним фінансуванням соціального захисту на основі тристоронньої участі робітників, роботодавців і держави (Німеччина, Австрія), або переважно за рахунок роботодавців і держави (Італія, Франція).

Принцип соціального страхування ґрунтується на засадах еквівалентності та перерозподілу. Еквівалентність передбачає залежність страхових виплат залежить від розміру страхових внесків, вносячи певну частку заробітної плати (страховий внесок) до фонду соціального страхування, застрахована особа в разі настання страхового випадку має право на отримання фінансового відшкодування, обсяг якого співвідноситься з розміром попередньої заробітної плати і сплачених внесків. Правило перерозподілу передбачає, що прибутки страхового фонду через систему солідарної поруки перерозподіляються на користь менш фінансово забезпечених членів спільноти. Реалізація принципів соціального захисту і соціальної справедливості забезпечуються рівним доступом до системи соціального страхування.

В європейських країнах першим було введено страхування від нещасних випадків, потім – медичне і пенсійне страхування, а значно пізніше – страхування від безробіття. Ця послідовність пояснюється різним ступенем відповідності зазначених видів страхування принципам ліберальної ринкової економіки [2].

Принцип соціального забезпечення передбачає надання соціального захисту іншим категоріям населення (наприклад, державним службовцям, військовим, дітям-сиротам та ін.) не за рахунок коштів фондів соціального страхування, а за рахунок податкових надходжень до бюджету. Таким чином здійснюється фінансування заходів державної соціальної політики, в тому числі програм у галузі

охорони здоров'я, середньої та вищої освіти. Принцип соціального забезпечення є визначальним у системах соціального захисту з уніфікованим базовим набором соціальних послуг, що надаються усім громадянам держави. Такі системи функціонують у скандинавських країнах (Данія, Швеція, Фінляндія). Слід додати, що наявність таких систем передбачає більш значне податкове навантаження на громадян і бізнес.

Відмінною рисою систем соціального захисту в цих країнах є переважно бюджетне фінансування соціальних програм (особливо в Данії, Великій Британії та Швеції), а також державна організація соціальних установ (наприклад, національна служба охорони здоров'я Великої Британії). Принцип страхування відіграє в таких економіках меншу роль, оскільки для них властиві високі обсяги перерозподілу національного доходу [2].

Таким чином, характер соціального забезпечення, обрання переважного функціонування тієї чи іншої системи соціального захисту визначається традиціями податкового навантаження на громадян та бізнес.

Принцип допомоги забезпечує для людини, яка потрапила у скрутне становище і не може самостійно з нього вийти, право розраховувати на соціальний захист (соціальні виплати, соціальні послуги), рівень якого буде достатнім для подолання проблем, що зумовили звернення по допомогу. Цей принцип передбачає фінансування соціальних видатків також за рахунок податкових надходжень до бюджету.

Застосування принципу допомоги передбачає необхідність перевірки майнового стану бенефіціара з метою підтвердження або спростування його права на отримання допомоги. Елементи соціальної допомоги є необхідною частиною системи соціального захисту в умовах ринкової економіки з будь-якою переважною системою соціального страхування, оскільки виключно принципи соціального страхування й соціального забезпечення не дозволяють врахувати всі можливі соціальні ризики і побудувати збалансовану систему соціального захисту.

Останнім принципом є соціальна солідарність, яка передбачає взаємну допомогу всіх учасників системи соціального захисту, що реалізується у вигляді перерозподілу коштів між різними соціально-економічними та соціально-демографічними групами населення і включає три такі аспекти:

1. Відмінність забезпечення ризиків при однакових страхових внесках.
2. Договір поколінь – перерозподіл доходів від працездатних молодих до непрацездатних членів суспільства похилого віку.
3. Розуміння соціальної солідарності як основи міжособистісного перерозподілу доходів, що здійснюється:
  - а) між найбагатшими та найбіднішими групами учасників системи соціального захисту;
  - б) безпосередньо між застрахованими суб'єктами;
  - в) між застрахованими та незастрахованими учасниками.

Розвинуті країни та більшість країн, що розвиваються, окрім державних (національних) соціальних стандартів, застосовують і міжнародні стандарти. Генеральна конференція МОП затвердила Конвенцію 1952 р. про мінімальні норми

соціального забезпечення № 102. Найбільш повно міжнародні соціальні стандарти висвітлює Європейська соціальна хартія, що була прийнята Радою Європи в жовтні 1961 р. та доопрацьована в 1996 р. і 1998 р. [2].

Соціальна справедливість виступає моральним імперативом суспільних комунікацій, який реалізується в моралі і праві. Ідея соціальної справедливості втілюється в соціальному бутті людини, легітимності владного примусу та соціальних обов'язках публічних інституцій. З іншого боку – це принцип розподілу суспільних благ, який визначає шляхи вирішення проблеми природної нерівності через соціальні інститути.

В ідеї соціальної справедливості як основи побудови економічної теорії вирізняють низку характерних рис, а саме:

1. Ідея соціальної справедливості не існує поза історичним і культурним контекстами.

2. Соціальна справедливість розкривається в соціальному бутті людини і має не лише суто позитивний і фактичний, а й нормативний і надпозитивний сенс, що виражається у тому, що справедливості ми вимагаємо від інших на відміну від братерства чи солідарності, на які ми маємо також сподіватись.

3. Соціальна справедливість конкретизується у своїй інституційній та персональній формі: завдяки своїй особистій справедливості люди визнають вимоги інституціональної справедливості.

4. Наріжним каменем ідей соціальної справедливості стає співвідношення особистої та суспільної корисності [4].

Поняття соціальної справедливості є основоположним у процесі здійснення соціального аудиту, на відміну від аудиту ефективності використання коштів, коли критерієм успішності господарської діяльності є досягнення ефективності.

Пошук ефективних механізмів імплементації соціальної справедливості розпочинається з досліджень відомих парадигм взаємовідносин між владою і суспільством, які мають спільний та взаємовигідний інтерес, який полягає в досягненні соціальної справедливості. Владні відносини можуть бути перебудовані так, що будуть діяти незалежно від індивідів, в руках яких зосереджено державну владу – проблема полягає не в зміні влади, а в управлінні та регулюванні соціально-економічних процесів, в тому, як практикується влада в соціальному просторі [Там же].

У сучасній західній соціологічній літературі виокремлюється кілька етапів формування поняття соціальної справедливості, а саме:

- середньовічний етап – державної справедливості;
- етап – територіально-адміністративної чи поліцейської держави XVI-XVII ст.;
- етап – управлінської держави XVIII – XX ст.

Сучасний світ характеризується новими відносинами між владою та суспільством, що зумовлені економікою, яка посіла місце між етикою та політикою в системі державно-суспільних відносин. Ці відносини будувалися на необхідності нагляду і контролю, як за людьми, так і за речами, контролю, подібного батьківському щодо членів родини та господарства. Для вирішення проблем формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки виникає необхідність формування нової моделі державно-суспільних відносин, що

протистоятимуть “соціальному виключенню”, десоціалізації громадян [7]. Мова іде про можливість і необхідність створення комфортних умов для життя громадян, припинення міграційних процесів, радикальне підвищення рівня життя на основі географічної теорії просторово-часової динаміки північно-європейської школи. Наслідки фінансової кризи, яка розпочалась 2008 р., продемонстрували відсутність як у науці державного управління, так і в економічній науці парадигми державно-суспільних відносин, заснованих на соціальній інтеграції, соціалізації процесів створення додаткової вартості з метою створення для людини найкращих умов реалізації її фізичних і духовних потреб.

Відтворення людини у творчому, культурному, духовному аспектах, здатності до інновацій визначається як рекреація. Рекреація розуміється як допомога людині в можливості розкрити потенціал своїх здібностей [3].

Для громадянина в умовах соціальної справедливості це такий режим діяльності, який спрямовано на компенсацію і розвиток її якісних характеристик, необхідних для участі у створенні суспільного продукту в ринкових умовах, що досягається збалансуванням (гармонізацією) переважань і недолів на функціональні стани людини, тобто рекреації. У такому розумінні рекреація повинна лягти в основу системи механізмів державного регулювання, яке можна охарактеризувати як систему законодавчих, фінансових, організаційних норм для відповідних державних органів і громадських організацій, що забезпечують формування та розвиток інтелектуалізованих продуктивних сил людини.

Результативним показником регулювання повинен бути соціально-економічний ефект, що відіб'ється в збільшенні вільного часу, подовженні терміну життя, покращанні здоров'я людини, творчих можливостей і соціальної віддачі людини. Гарантування цього права підзаконними актами зумовлює дотримання з боку держави та бізнесу моделі, заснованої на праві громадян на забезпечення якісного рівня життя. Рекреації в цьому розумінні пов'язані не лише з відпочинком, а з програмами забезпечення кожному громадянину права на якісні продукти, середовище проживання, умови праці. З поняттям рекреації пов'язана заборона маніпулювати людиною засобами будь-яких PR-технологій тощо.

Закони повинні діяти на ринку всіх суб'єктів економіки, гарантуючи і відповідаючи за створення еколого-економічного продукту, тобто на ринку пропагуватися та реалізуватися продукт не просто економічно вигідний і не просто якісний, а екологічно безпечний, який не порушує екологічного балансу ні людському середовищу, ні самій людині [Там же].

Під забезпеченням соціальних стандартів слід розуміти правила перерозподілу суспільного багатства на засадах соціальної справедливості та соціально-економічної ефективності, критеріями якого є збільшенні вільного часу, подовження терміну життя, покращання здоров'я людини, реалізація творчих можливостей і соціальної віддачі людини.

Завдання системи соціального захисту полягає в підтримці стабільності доходів громадян, наданні необхідних соціальних послуг на засадах соціальної справедливості.

Література:

1. Законодавче закріплення основ ведення соціального діалогу в Україні // Матеріали засідання круглого столу Національної тристоронньої соціально-економічної ради при Президенті України та Міжнародного бюро праці (м. Київ, 11 травня 2006 р.). – Режим доступу : <http://www.declaration.kiev.ua>.
2. Калачова І. В. Національний рахунок соціального захисту: концепція побудови та інформаційне супроводження / І. В. Калачова, О. А. Рудич // Статистика України. – 2010. – № 1. – С. 4–11.
3. Кирсанов В. В. Концентральные подходы к исследованию педагогических и рекреационных технологий в социально-культурной сфере (основной доклад) / В. В. Кирсанов // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Режим доступу : www.knukim.cdu.ua/sciencs/cvents_conf/osndoc.htm.
4. Кузнецов А. О. Експлікація ідеї соціальної справедливості у творах соціалістів-утопістів / А. О. Кузнецов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – № 2 (40). – С. 1–7.
5. Олійник О. О. Статистичне дослідження ризиків у соціально-трудовах відносинах / О. О. Олійник // Статистика України. – 2010. – № 2. – С. 49.
6. Семігіна Т. Соціальна політика в глобальному вимірі / Т. Семігіна. – К. : Пульсари, 2003. – 252 с.
7. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / М. Фуко ; [пер. с фр. С. Ч. Офертаса ; под общ. ред. В. П. Визгина и Б. М. Скуратова]. – М. : Праксис, 2002. – 384 с.

Надійшла до редколегії 20.01.2012 р.

УДК 353:796

Н. В. СУХАНОВА

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Досліджено особливості законодавчого забезпечення державного регулювання розвитку фізичної культури і спорту та визначено основні напрями його вдосконалення.

Ключові слова: державне регулювання, фізична культура і спорт, законодавче та нормативно-правове забезпечення.

Peculiarities of legislative maintenance of state regulation of physical training and sport are the basic directions of its improvement are defined.

Key words: state regulation, physical training and sport, legislative and standard-legal maintenance.